Demirezen, S., Akhan, N. E. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarına İlişkin Görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 16*, (USBES Özel Sayı II), 1206-1223.
Geliş Tarihi: 25/06/2015 Kabul Tarihi: 25/03/2016

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN KAYNAŞTIRMA UYGULAMALARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ*

Serpil DEMİREZEN**
Nadire Emel AKHAN***

ÖZET
Kaynaştırma uygulamaları, özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin akranlarıyla karşılıklı etkileşim içinde bulunmalarını sağlamayı ve eğitim amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Özel eğitim ihtiyacı olan bireyler, kaynaştırma uygulamaları yoluyla eğitimlerini akranları ile birlikte aynı sınıfta tam zamanlı veya özel eğitim sınıflarında yarı zamanlı olarak sürdürebilirler. Bu nedenle öğretmenlerin kaynaştırma uygulamaları hakkında gerekli bilgiye ve donanıma sahip olmaları son derece önemlidir. Bu araştırmada, sosyal bilgiler öğretmenlerinin, temel eğitim düzeyindeki mevcut kaynaştırma uygulamalarına ilişkin görüşlerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışma grubu, 2014-2015 eğitim öğretim yılında, Antalya il merkezinde MEB'e bağlı resmî temel eğitim kurumlarında Sosyal Bilgiler Öğretmeni olarak görev yapmakta olan 21 öğretmenden oluşmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yönteminden, durum çalışması modeli kullanılmıştır. Araştırmanın verileri, görüşme tekniği ile toplanmış ve betimsel analiz kullanılarak çözümlenmiştir. Araştırmanın sonuçları; sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarının öneminin farkında olmalarına karşın, bu konuda istedikleri düzeyde performans sergileyemediklerini göstermektedir.
Anahtar Sözcükler: Sosyal Bilgiler, kaynaştırma öğrencileri, öğretmen görüşleri, özel eğitim uygulamaları

THE OPINIONS OF THE SOCIAL STUDIES TEACHERS ON INCLUSION PRACTICES

ABSTRACT
The aim of the inclusion practices is to enale the individuals who need special education to interact mutually with their peers and to realize their educational goals properly. By means of inclusion practices the individuals who need special education can maintain their education in the same class as their peers in full time or in special education classes in part time. Therefore, it is very important for teachers to have necessary knowledge and equipments about inclusion practices. This research aims to determine the opinions of the social sudies teachers on the present inclusion practices in the primary education. The study group consisted of 21 social studies teachers from the public schools of the Ministery of national education in the center of Antalya in 2014 – 2015 educational years. The model of case study, one of the qualitative research methods, was used in the study. The data of the research was collected with the interview technique and was analyzed with the descriptive analysis. The results of the research; despite being aware of the importance of inclusion practices the social studies teacher, it shows they can not perform at the level they want it.
Key Words: Social Studies, inclusion students, opinions of teachers, special education practices.

** Bu çalışma, IV. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.*

*** Yrd. Doç. Dr., Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi, serpil.demirezen@gmail.com*

**** Yrd. Doç. Dr. Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi, neakhan@akdeniz.edu.tr*

1.GİRİŞ

Ülkemizin taraf olduğu uluslararası belgelerde, anayasamızda ve kanunlarımızda, eğitimin herkes için bir hak olduğuna ve özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitiminde devletin yasal yükümlülükleri olduğuna ilişkin ifadeler yer almaktadır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 tarihi itibarıyla kabul ettiği İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde herkesin eğitim hakkına sahip olduğu belirtilmiştir (Madde: 26). Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'nde (2006); "Taraf Devletler, engellilerin eğitim hakkını tanırlar." (Madde: 24-1) denilerek; bu hakkın fırsat eşitliği temelinde ve ayrımcılık yapılmaksızın sağlanması için, eğitim sisteminin her seviyede engellileri de içine alması ve ömür boyu öğrenim imkânı sağlaması gerektiği belirtilmiştir. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede (1989); taraf devletlerin zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ettikleri ifade edilmiştir (Madde: 23). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda (1982) ise; "Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz (Madde: 42)" ifadesi ile "Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır." açıklamasına yer verilmektedir. 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda da (1973), fırsat ve imkân eşitliği ilkesi kapsamında "Özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır." (Madde: 8) ifadesi bulunmaktadır.

Yukarıda sayılan yasal dayanaklar, özel eğitime gereksinim duyan bireylerin, ihtiyaç duydukları tüm hizmetlerin sağlanmasının devletin yükümlülüğünde olduğunu göstermektedir. Özel eğitime gereksinim duyan bireylerin eğitim hizmetlerinden nasıl faydalanacağına ilişkin açıklamalar ise Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'*nde (2006), ayrıntılı olarak yer almaktadır. Bu yönetmeliğe göre özel eğitim; "Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile bu bireylerin özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitim" olarak tanımlanmaktadır. Özel eğitim ihtiyacı olan birey ise "Bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı farklılık gösteren birey" olarak açıklanmaktadır.

Söz konusu yönetmelikte; özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin eğitimlerini kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarıyla sürdürmeleri esas olarak görülmektedir (Madde: 13-c). Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin akranlarıyla karşılıklı etkileşim içinde bulunmalarını sağlamak ve eğitim amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirmek için geliştirilmiş eğitim ortamlarında yürütüleceği (Madde: 21-1) ve bu bireylerin eğitimlerini akranları ile birlikte aynı sınıfta tam zamanlı veya özel eğitim sınıflarında yarı zamanlı olarak sürdürebilecekleri belirtilmiştir.

Yönetmelikler çerçevesinde, özel gereksinimli bireylerin eğitim alabileceği ortamlar şunlardır (ERG ve Tohum Otizm Vakfı, 2011:11):

Tam zamanlı kaynaştırma ya da bütünleştirme: Özel gereksinimli öğrencinin, kaydının genel eğitim sınıfında olduğu, tüm gün boyunca genel eğitim sınıfında normal sınıf öğretmeninden eğitim aldığı uygulamadır. Öğrencinin sınıf içindeki tüm gereksinimlerini karşılamak sınıf öğretmeninin sorumluluğundadır. Öğrenciye bireysel gereksinimleri doğrultusunda destek ve/veya ek hizmetler sağlanır.

Kaynak oda destekli kaynaştırma: Bu tür kaynaştırma uygulamalarında, özel gereksinimli öğrencinin kaydı genel eğitim sınıfında olmakla beraber, öğrenci desteğe gereksinim duyduğu derslerde kaynak odada özel eğitim öğretmeninden eğitim alır. Böylece, öğrencinin eksik olduğu konular kuvvetlendirilerek, akranlarından geri kalmaması amaçlanmaktadır.

Yarım zamanlı kaynaştırma: Kaynaştırmanın bu türünde özel gereksinimli öğrencinin kaydı genel eğitim kurumundaki özel eğitim sınıfındadır. Ancak, başarılı olabileceği derslerde öğrenci genel eğitim sınıfına katılır. Bu biçimde öğrencinin hem akademik hem de sosyal becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Özel eğitim sınıfı: Bu uygulamada, özel gereksinimli öğrencinin kaydı özel eğitim sınıfındadır ve tüm gün boyunca burada eğitim görür. Öğrencinin gereksinim duyduğu hallerde, okul saatleri dışında da öğrenciye destek hizmetleri verilir. Bu uygulamada özel gereksinimli öğrenciler yalnızca ders dışı saatlerde, okul binasında ve bahçesinde akranlarıyla birlikte olabilirler.

Gündüzlü özel eğitim okulu: Bu tür özel eğitimde, öğrencinin kaydı özel eğitim okulundadır ve öğrenci aynı engel grubundan öğrencilerle birlikte eğitim alır. Öğrencilere gereksinimlerine göre ek destek ve/veya hizmetler sağlanır.

Yatılı özel eğitim okulu: Bu uygulamada, özel gereksinimli öğrencinin kaydı özel eğitim okulundadır ve öğrenci aynı engel grubundan öğrencilerle birlikte eğitim almaktadır. Öğrenci geceleri de okulun yatakhanesinde kalmaktadır.

Kaynaştırma uygulamaları, özel eğitim ihtiyacı duyan öğrenciler için geliştirilen Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı'na (BEP) uygun olarak yürütülmelidir. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğindeki tanımına göre BEP; "Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin gelişim özellikleri, eğitim performansları ve ihtiyaçları doğrultusunda hedeflenen amaçlara yönelik hazırlanan ve bu bireylere verilecek destek eğitim hizmetlerini de içeren özel eğitim programıdır." (Madde: 4-c). Kaynaştırma uygulamalarının sürdürüldüğü okullarda /kurumlarda BEP geliştirme birimi oluşturulması zorunludur. Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin takip ettikleri programlar temel alınarak BEP hazırlanır (Madde: 21-d). Öğrencilerin başarıları da BEP'lerine göre değerlendirilir (Madde: 22-a). Okullarda oluşturulacak BEP geliştirme birimleri, BEP'in amaçları doğrultusunda öğrencideki ilerlemeyi değerlendirir. Bu değerlendirmeye göre amaçlar kazanılmışsa BEP'te yeni amaçlar belirlenebilir. Öngörülen süre içinde uzun dönemli amaçları doğrultusunda ilerleme kaydedilememişse, ilerlemeyi sınırlandıran ya da engelleyen nedenler belirlenir. Gerekli düzenlemeler ya da yeniden planlama yapılabilir. BEP sürecinde aile her aşamada bilgilendirilmelidir. Böylece aile, öğretmen ve okul yönetimi arasında doğabilecek çatışmalar önlenmiş olur (MEB, 2010: 77).

Sosyal bilgiler dersinin tüm dünyadaki amacı iyi insan- iyi vatandaş yetiştirmektir. Bu önemli vazifenin yükü de sosyal bilgiler öğretmenlerinin omuzlarındadır. Sosyal bilgiler öğretmenleri için kaynaştırma uygulamaları aslında hem önemli bir vazife hem de yetiştirdiği öğrencileri hedeflediği iyi insan – iyi vatandaş çizgisine getirmede önemli bir yardımcıdır. McFarland (1998), sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarında işini kolaylaştıracak bazı adımlar gösterdiği çalışmasında, öğrencinin zorluklarını fark eden ve onunla çalışmaya gayret eden bir öğretmenin, o öğrencinin geleceğinde büyük bir fark yaratabileceğine dikkat çekmiştir. McFarland, belki bu durumdaki öğrencilerin sosyal bilgileri tam öğrenemeyeceğini, dersle ilgili güzel

anılarının kalmayabileceğini, ancak onları anlayan ve topluluk içerisinde onları doğru yönlendiren ve yardımcı olan öğretmenlerini mutlaka hatırlayacaklarını ifade etmiştir.

Özel gereksinimli öğrencilerin eğitimlerini, normal gelişim gösteren akranlarıyla birlikte almaları, eğitimde fırsat eşitliği açısından oldukça önemlidir. Bu süreç, kaynaştırma uygulamaları ile düzenlenip yürütülmektedir. Kaynaştırma eğitimdeki amaç, özel gereksinimli öğrencinin akranları ile uyumunu sağlayarak eğitim ihtiyaçlarını karşılamak, onları hayata hazırlamak şeklinde özetlenebilir. Sosyal bilgiler dersi, genel amaçları çerçevesinde öğrencileri hayata hazırlamayı, yaşadıkları çevrede-ülkede-dünyada iyi insan/iyi vatandaş olmayı hedefler. Bu hedef, kaynaştırma uygulamalarının amacı ile birebir uyuşmaktadır. Bu nedenle Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, diğer branşlara kıyasla kaynaştırma uygulamalarında özel gereksinimli öğrencilerin akranlarıyla, yaşadıkları çevreyle kaynaşmalarında daha etkin role sahip olabilecekleri görülmektedir. Bu doğrultuda araştırmada, temel eğimde ortaokul düzeyindeki kaynaştırma uygulamaları hakkında sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini ortaya koymak amaçlanmıştır.

2. YÖNTEM

Bu araştırmada nitel araştırma yönteminden, durum çalışması modeli kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemleri kullanılarak algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir süreç izlenir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 39). Nitel bir araştırma modeli olan durum çalışmaları, "bir olayı değerlendirmek" amacıyla, bilimsel sorulara cevap aramada kullanılan ayırt edici bir yaklaşımdır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2010: 273). Durum çalışmaları "nasıl" ve "niçin" sorularını temel alarak araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayı derinlemesine incelemeye olanak verir (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 277). Bu nedenle araştırmada, sosyal bilgiler öğretmenlerinin okullarındaki kaynaştırma uygulamalarına yönelik görüşlerini değerlendirmek amacıyla durum çalışması modeli kullanılmıştır.

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Antalya il merkezinde görev yapan 21 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmuştur. Çalışma grubu seçilirken amaçlı örnekleme yönteminden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Çalışma grubu belirlenirken sınıflarında uygulama yapıldığı dönemde ve daha önceki yıllarda kaynaştırma öğrenci olan sosyal bilgiler öğretmenleri ölçüt olarak alınmıştır.

Tablo 1.
Çalışmaya Katılan Öğretmenlerin Bilgileri

Bilgiler		**N**
Cinsiyet	Kadın	11
	Erkek	10
Hizmet Yılı	6-10 yıl	2
	11-15 yıl	12
	16-20 yıl	7
Mezuniyet	Sosyal Bilgiler Eğitimi Mezunu	8
	Sosyal Alanlar Öğretmenliği Mezunu	13

2.2. Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu araştırmanın verileri, görüşme tekniği ile toplanmıştır. Araştırmada çalışma grubundaki sosyal bilgiler öğretmenleri ile okullarındaki kaynaştırma uygulamaları ile ilgili önceden belirlenmiş yarı yapılandırılmış görüşme soruları çerçevesinde yüz yüze görüşme yapılmıştır. Veri toplama aracı olarak belirlenen yarı yapılandırılmış görüşme soruları hazırlanırken öncelikle ilgili literatür taranmış, sosyal bilgiler alan uzmanları, özel eğitim alan uzmanları ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri alınmıştır. Görüşme sorularının anlaşılırlığı ve amaca uygunluğunu kontrol etmek amacı ile uygulama öncesinde çalışma grubundan bağımsız iki sosyal bilgiler öğretmeni ile ön görüşme yapılarak görüşme sorularına son şekli verilmiştir. Daha sonra çalışma grubu olarak belirlenen öğretmenlerden görüşme yeri ve saati konusunda randevu alınmış ve görüşmelere başlanmıştır.

Öğretmenlerle yapılan görüşmelere araştırmacılar dışında bir araştırmacı daha rapor yazıcı olarak katılmıştır. Rapor yazıcı, görüşme sorularına verilen cevapları hızlı bir şekilde not almıştır. (Görüşmelerin ses kayıt cihazı ile kaydedilmesini bazı öğretmenler istemedikleri için tüm görüşmeler rapor yazıcı tarafından hızlı bir şekilde rapor şeklinde yazılarak kayıt altına alınmıştır.) Elde edilen veriler önce bilgisayar ortamında yazılı hale getirilmiş ve çalışma grubundaki öğretmenlere kendi görüşme metinleri okutularak onayları alınmıştır. Bu şekilde elde edilen veriler betimsel analiz ile analiz edilmiş ve daha önceden belirlenen temalara göre özetlenmiş ve yorumlanmıştır. Betimsel analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006: 187). Veri çözümleme aşamasında araştırmanın güvenirliğini sağlamak için araştırmacılar dışında bir farklı araştırmacının da katılımıyla veriler analiz edilmiş ve P (Uzlaşma Yüzdesi) = (Na (Görüş Birliği / Na (Görüş Birliği) + Nb (Görüş Ayrılığı)) x 100 (Miles ve Huberman, 1994) formülü kullanılmıştır. Bu formüle göre araştırmacılar arasındaki güvenilirlik %89 bulunmuş ve araştırma güvenilir kabul edilmiştir. Ayrıca bulgular öğretmenlerin cevaplarından (1Ö (1 numaralı öğretmen), 2Ö (2 numaralı öğretmen), … şeklinde her öğretmene bir kod verilerek) örnekler verilerek desteklenmiştir.

3. BULGULAR ve YORUM

3.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamaları hakkındaki düşünceleri nelerdir?

Sosyal bilgiler öğretmenlerine ilk olarak kaynaştırma uygulamaları hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Öğretmenler, genel olarak sınıflarındaki kaynaştırma uygulamalarının verimsiz olduğunu dile getirmişlerdir. Öğretmenler bu verimsizliği "fiziki imkânsızlıklara, kalabalık sınıflara, ders saatinin yetersiz oluşuna ve kendilerinin yeterli donanıma sahip olmamalarına" bağlamışlardır. Öğretmenlerden bazılarının görüşleri şu şekildedir:

> **3Ö**: "Kaynaştırma öğrencileri her zaman ilgi ve desteğe ihtiyacı olan çoçuklardır. Normal bir öğrenciden daha fazla vakit ayırmalısınız onlara. Ancak ne aldığım eğitim ne de sınıflarımız bu öğrencilerin eğitimi için yeterli değil, bu da ayrıca beni rahatsız ediyor."

> **6Ö**: "Kaynaştırma öğrencileri ile özel olarak ilgilenmeniz gerekir. Fakat dersimizin saati zaten konuları yetiştirmek için çok kısıtlı. Ben onlara nasıl yardım edebileceğim konusunda yeterli bilgiye sahip değilim. Bir de fiziki unsurlar işin içine girince onlarla istenilen oranda ilgilenemediğimi söyleyebilirim."

> **15Ö**: "Kaynaştırma uygulamalarının yararlı olmadığını düşünüyorum. Çünkü onlarla iletişim problemi yaşıyoruz. Bizden beklenen onları toplumun küçük bir örneği olan sınıfla kaynaştırmamız. Fakat bunun için bizim bu yönde bir eğitimimiz yok. Böyle olunca da sınıf içi uygulamalarda hep bir kenarda kalıyorlar."

Sosyal bilgiler öğretmenleri ayrıca kaynaştırma uygulamaları ile ilgili kişisel görüşlerinden de bahsetmişlerdir. Çalışma grubundaki sadece 7 öğretmen, kaynaştırma öğrencileri olduğu için memnun olduklarını ve onlara yardım etmekten mutlu olduklarını dile getirmişlerdir. Diğer öğretmenler ise genel olarak kaynaştırma uygulamalarının verimsiz olma sebeplerini ileri sürerek hem kendi performanslarını hem de mevcut uygulamayı beğenmediklerini söylemişlerdir. Ayrıca çalışma grubundaki 5 öğretmen kendilerini yeterli görmedikleri için kaynaştırma öğrencileri olmasını istemediklerini dile getirmişlerdir. Öğretmenlerden bazılarının görüşleri şu şekildedir:

> **1Ö**: "Kaynaştırma öğrencileri özel bir ilgi alaka ister. Ellerinde olmayan sebeplerden dolayı dezavantajlı olan bu öğrencilerin diğer çocuklar gibi eğitim hakkından mümkün olan en iyi şekilde faydalanmaları gerektiğini düşünüyorum. Girdiğim her sınıfta ortalama 1-2 kaynaştırma öğrencim oluyor. Onların durumlarından vicdani olarak etkilenmemek mümkün değil. Onlara azda olsa faydalı olmak beni mutlu eder"

> **10Ö**: "Sosyal bilgiler, insanları topluma hazırlar. Bu toplum içerisinde tüm farklılıklarımızla bir bütünüz. Kaynaştırma öğrencilerimizin olmasından bu nedenle mutluyum. Sınıf şartları ve süre yüzünden verimli çalışmalar yapamasak da onları önce sınıf içinde topluma hazırlandığını düşünüyorum"

> **14Ö**: "Kaynaştırma uygulamaları asla istenilen hedefe ulaşamıyor. Bu her branş için böyle aslında. Bunun için öncelikle o öğrencilerin öğrenme güçlüklerini tanımalıyız ve buna yönelik bir eğitimden geçmeliyiz. O nedenle kaynaştırma öğrencileri için bir sınıf oluşturulması onlar için daha yararlı olacaktır. Aynı okul içerisinde diğer akranları ile olmak, onların toplum içinden kopmamalarını da sağlar. Çünkü sınıf içinde onlarla bizler yeteri kadar ilgilenemiyoruz. Ayrıca sınıf içindeki akranları ile uyum sorunları oluyor. Üstelik bu alanda eğitim almış öğretmenlerin onlara daha faydalı olacağı da kesindir."

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamaları hakkındaki düşünceleri genel olarak değerlendirildiğinde; öğretmenlerin kendilerini vicdani yönden bu öğrencilere karşı sorumlu hissettikleri, bununla birlikte mevcut uygulamaların, özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerin eğitim ihtiyacını karşılamada yetersiz kalması nedeniyle sıkıntılar yaşadıkları anlaşılmaktadır.

3.2. Sosyal bilgiler öğretmenleri kaynaştırma uygulamalarına yönelik nasıl bir eğitim almışlardır?

Öğretmenlerin kaynaştırma uygulamalarında kendilerini değerlendirmelerini ve daha önceden bu yönde aldıkları eğitim hakkında bilgi vermelerini istediğimizde, çalışma grubundaki sadece 5 öğretmen daha önce özel eğitimle ilgili bir eğitim aldığını belirtmiştir. Söz konusu 5 öğretmen, ayrıca kaynaştırma öğrencilerinin olmasından memnun olduğunu dile getiren öğretmenlerdir. Bu öğretmenler aldıkları eğitimi; hizmet içi eğitim, kendi çabalarıyla katıldıkları kısa dönemli özel bir eğitim ve lisans eğitimleri içerisinde aldıkları bir ders olarak açıklamışlarıdır. Öğretmenler aldıkları bu eğitimlerin kendilerinde farkındalık yarattığını, konu ile ilgili araştırma ve okuma eğilimlerine yardım ettiğini, daha rahat empati kurmalarını sağladığını ve sınıf içi uygulamalarda kendilerine yol gösterdiğini belirtmişlerdir. Öğretmenler aldıkları kısa süreli eğitimi, konuya yaklaşımlarına katkısı olmasına rağmen yetersiz bulduklarını ve kaynaştırma uygulamalarındaki performanslarını istenilen düzeye getirmediğini belirtmişlerdir.

Çalışma grubundaki diğer öğretmenler ise daha önce böyle bir eğitim almadıklarını ve sınıf içi uygulamalarda ilk defa karşılaştıklarında ise uzun süre bocaladıklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca bu öğretmenler özel eğitim alanındaki eksiklerini giderme konusunda kimi zaman bireysel çaba gösterseler de, çabalarının yeteri kadar etkili olmadığını düşünmediklerini dile getirmişlerdir.

3.3. Sosyal bilgiler öğretmenleri sınıflarında yaptıkları kaynaştırma uygulamalarını nasıl açıklamaktadır?

Sosyal bilgiler öğretmenlerine sınıf içerisinde kaynaştırma uygulamaları için farklı bir öğretim yöntemi / materyali uygulayıp uygulamadıkları sorulduğunda çalışma grubundaki 9 öğretmenin "uygularım" cevabı verdikleri görülmüştür. Diğer 12 öğretmen ise BEP hazırlama ve sınav sorularını onların düzeyine uygun olarak hazırlamak dışında farklı bir faaliyet yapmadıklarını dile getirmişlerdir. Öğretmenlerden yaptıkları uygulamalardan örnekler vermeleri istendiğinde ise BEP hazırladıklarından, görsel materyaller kullandıklarından, uygulamalı konularda onlara rol verdiklerinden ve günlük hayatla ilişkilendirme yaparken onlarında öğrenmelerine önem verdiklerinden bahsetmişlerdir. Öğretmenlerden bazılarının görüşleri şu şekildedir:

> **8Ö:** "Sene başında her bir kaynaştırma öğrencisinin bireysel özelliklerine, kaynaştırma durumuna göre BEP hazırlarım. BEP'te öğrencinin durumuna göre belirlediğim kazanıma uygun yöntem teknik-materyal belirtirim. Konunun sırası geldiğinde, diğer öğrencilerle normal programa uygun işlediğim dersi, kaynaştırma öğrencilerimde BEP'e uygun işlerim. Sene başında BEP özenli bir şekilde ve öğrenciyi gerçekten tanıyarak hazırlanırsa, öğretmen yıl boyunca rahat eder ve öğrenci de derse katıldığını hisseder. Her derste kaynaştırma öğrencime de seviyesine uygun bir soru sorarak mutlaka derse aktif katılımını sağlamaya çalışırım."

> **16Ö**: "Kaynaştırma uygulamalarında BEP planı doğrultusunda sınıf içinde öğrencinin durumunu dikkate alarak ve konunun içeriğine göre ders materyali hazırlıyorum. Bunların görsel materyal olmasına dikkat ediyorum. Ayrıca kaynaştırma öğrencilerimin sosyal bilgiler ve günlük hayat ilişkisi kurabilmeleri için örnekler veriyorum"

> **20Ö**: "Kaynaştırma uygulamalarının gereği olarak sene başında öğrencinin durumuna uygun olarak BEP planı hazırlıyorum. Bir de sınavlarda onlar için ayrı soru hazırlıyorum. Bunun haricinde anlattığım konularda sınıf içinde onlar için farklı bir yöntem ve teknik kullanmıyorum. Buna ne sınıf ortamı ne de süre izin vermez zaten"

Görüşmeler esnasında tüm öğretmenlerin ortak ve zorunlu olan uygulamaları BEP planı olduğu için BEP planları istenmiş ve MEB yönergesindeki BEP hazırlama basamaklarına göre planları öğretmenle beraberce görüşmeler esnasında değerlendirilmiştir.

Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin devam ettiği okullarda/kurumlarda MEB tarafından hazırlanan genel ve mesleki eğitim programları ile özel eğitim okul/kurum ve sınıflarında öğrencilerin özelliklerine göre hazırlanmış özel eğitim programları uygulanır. Özel eğitim ihtiyacı olan bireyler için takip edecekleri eğitim programı temel alınarak BEP hazırlanması esastır (Madde 19). Bu programda;

a) Eğitim planında yer alan yıllık amaçlara ve kısa dönemli amaçlara yer verilmelidir.

Öğretmenlerin planları incelendiğinde hepsinde bu maddenin olduğunu görmekteyiz.

b) Sunulacak destek eğitim hizmetinin türüne, süresine, sıklığına ve hizmetin kimler tarafından nasıl sağlanacağına yer verilmelidir.

Öğretmenlerin planları incelendiğinde hiçbirinde bu maddenin olmadığını görmekteyiz.

c) Öğretim ve değerlendirmede kullanılacak yöntem ve teknikler ile öğretim materyallerine yer verilmelidir.

Öğretmenlerin planları incelendiğinde birçoğunda öğretimde kullanılacak yöntem ve tekniklerden bahsedilmediği görülmüştür. Sadece genel olarak adları verilmiştir. Hangi konuda, kazanımda vs. ile ilgili bir bilgi yoktur. Üstelik görüşmeler esnasında da kendileri bu yöntemleri kullandıklarından bahsetmemişlerdir. Sadece BEP planlarında isimleri verilmiştir. Materyaller konusunda da aynı şeyler söz konusudur. Planlarda ayrıca değerlendirme aşamasından hiç bahsedilmemiştir. Öğretmenler sınavlarda faklı sorular hazırladıklarından ve genelde konu ile ilgili sorulabilecek en basit soruyu sorup değerlendirme yaptıklarını dile getirmişlerdir. Kısacası öğretmenlerin BEP planlarında bu madde kendilerinin de kabul ettiği üzere fazla gerçeği yansıtmamaktadır.

ç) Eğitim ortamına ilişkin düzenlemelere yer verilmelidir.

Öğretmenlerin planları incelendiğinde hiçbirinde bu maddenin olmadığını görmekteyiz.

d) Davranış problemlerini önlemeye ya da azaltmaya yönelik tedbirler ile uygulanacak yöntem ve tekniklere yer verilmelidir.

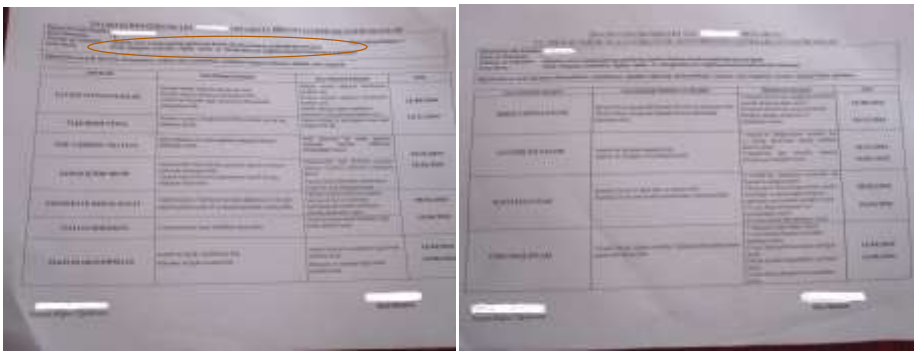
Öğretmenlerin planları incelendiğinde hiçbirinde bu maddenin olmadığını görmekteyiz.

e) Öğrencinin kişisel bilgilerine yer verilmelidir.

Öğretmenlerin planları incelendiğinde öğrencilerin genel durumu dışında bilgi verilmediği görülüyor.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıf içindeki kaynaştırma uygulamalarını değerlendirmek gerekirse kendilerinin ilk başta düşüncelerini paylaştıklarında da ifade ettikleri gibi fazla verimli olmadığı görülmektedir. Öğretmenlerden sadece üçü BEP planı

hazırlama basamaklarından haberdar olduğunu söylemiştir. Onlar ve diğer öğretmenlerin hiçbirisi planlarını BEP uygulama basamaklarına göre plan hazırlamamıştır. Öğretmenlerden bazılarının ise farklı sınıflardaki kaynaştırma öğrencileri için aynı taslağı kullandığı görülmüştür. Buda bize öğretmenlerin BEP planlarını hazır bir şablondan kullandıklarını ve kişiye özel plan hazırlanmadığını düşündürmektedir.

Fotoğraf 1 ve 2: Öğretmenlerin BEP planlarından örnekler

3.4.Sosyal bilgiler öğretmenleri sınıflarında kaynaştırma uygulamalarında yaşadıkları güçlükleri nasıl açıklamaktadır?

Sosyal bilgiler öğretmenlerinden kaynaştırma uygulamalarında yaşadıkları belli başlı güçlükleri birer örnekle anlatmalarını istediğimizde öğretmenlerin yaşadıkları güçlüklerde ilk sırada, sınıf içinde öğrenciler arasındaki uyumsuzluğun yarattığı sıkıntılar yer almaktadır. Örneğin bir öğretmen;

> **11Ö**: "Kaynaştırma öğrencileri ile çalışmak çoğu zaman oldukça zor. Sınıf içi disiplin sorunları meydana geliyor. Diğer öğrenciler tarafından dışlanmaları ve bazen kaynaştırma öğrencileri üzerinden öğretmene baskı yapmaları mümkün olabiliyor. Örneğin bir kaynaştırma öğrencisinin yazılısını veya sınıf içi durumunu değerlendiriken diğer öğrenciler bu duruma tepki gösterebiliyor. Kaynaştırma öğrencilerinin yazılı sorularının kolay olmasını veya sınıf içindeki davranışlarını öğretmenin tolere etmesini kabul etmek istemiyorlar" şeklinde cevap vermiştir.

Öğretmenlerin bahsettikleri diğer bir güçlük ise kaynaştırma uygulamalarının sınıf düzenini bozabilmesi üzerine olmuştur. Örneğin bir öğretmen;

> **18Ö**: "Özellikle ileri derecede öğrenme güçlüğü olan öğrenciler, ne kadar hazırlıklı olursanız olun, sınıf ortamında dersin verimini düşürebiliyor. DEHB (dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu) olan öğrencileri sınıfta oyalamak bazen mümkün olmuyor ve diğer öğrenciler de olumsuz etkilenebiliyor. Hatta diğer öğrencilerin aileleri de bu durumdan şikâyetçi olabiliyor. Öğretmen olarak sabretmekte zorlandığım zamanlar da oldu. Bazı öğretmen arkadaşlar, böyle öğrencileri sınıftan çıkarmayı bir çözüm olarak görebiliyor. Bu çok ciddi sorumluluk getiren bir durum. O çocuğun başına koridorda bir şey gelebilir. Hiçbir öğretmen böyle bir durumda kalmak istemez. Sonuçta o çocuklar da bilinçli olarak olumsuz davranışlarda bulunmuyorlar." şeklinde cevap vermiştir.

Öğretmenlerin bahsettikleri güçlüklerden biri de kaynaştırma öğrencilerindeki öğrenme ve davranış bozuklukları hakkındadır. Örneğin bir öğretmen;

> **4Ö**: "Kaynaştırma uygulamalarında öğrencilerin öncelikle öğrenme sorunları var. Sınıf düzeyine anlattığım bir dersi onunda anlamasını beklemek olmaz. Ayrıca dikkatini toplama ve odaklaşma sorunu da oluyor. Çoğu zamanda davranış bozukları gösteriyorlar. Diğer öğrencilerin dikkatleri dağılabiliyor ve sınıf düzeninde sorunlar yaşanabiliyor. Bu da bazen beni zor durumda bırakabiliyor" şeklinde cevap vermiştir.

Öğretmenlerin bahsettikleri diğer bir güçlük ise okul- aile işbirliğinin sağlanamaması ve sınıf içinde yeterli farkındalık oluşturulamaması üzerine olmuştur. Örneğin bir öğretmen;

> **21Ö**: "Kaynaştırma uygulamalarında yaşanan güçlükler aslında okul ve ailenin yeterince uyum içinde olmamasından ve sınıf içerisinde diğer öğrencilerde yeteri düzeyde farkındalık oluşturulamamasından kaynaklanmaktadır. Şöyle bir tecrübem olmuştu: 3 yıl önce çalıştığım bir okulda, 6. sınıfa giden bir öğrencim vardı. 4. sınıftayken trafik kazası geçirmiş ve yürüme-konuşma yeteneklerini yarı yarıya kaybetmişti. El kasları da tam olarak çalışmıyordu. İlkokuldaki sınıf öğretmenleri, çocuğun kesinlikle okuldan kopmaması gerektiğini, hayata kaldığı yerden normal şekilde devam etmesi gerektiğini düşünmüş ve aileyi, çocuğun okula devam etmesi için ikna etmiş. Sınıftaki diğer çocuklara da arkadaşlarının durumu hakkında bilgi vermiş, onun okulda geçireceği zamanı kolaylaştırmak için bilinçlendirmiş. Çocuğa Rehberlik Araştırma Merkezi'nden (RAM) kaynaştırma raporu almışlar. Çocuk başlarda okula gitmek istememiş ama sonra öğretmenin ve arkadaşlarının olumlu tutumlarını gördükçe okula gelme isteği artmış ve iyileşme süreci de hızlanmış. Ben onu 6. sınıfta tanıdım ve ilk defa ciddi engelleri olmasına rağmen hayata bu kadar tutunan bir çocuk gördüm. Söyledikleri anlaşılmamasına rağmen o parmak kaldırdığında diğer öğrenciler çıt çıkarmadan onu dinlerdi. Başlarda ben de anlamakta zorlanıyordum ama zaman geçtikçe alıştım. Onu derse katmak için mutlaka ona uygun bir etkinlik yaptırırdım. Bu durum bana şunu yaşayarak gösterdi: Kaynaştırma öğrenciyle ilgili olarak aile, okul işbirliği sağlanırsa ve akranlarında yeterli farkındalık oluşturulursa bu durumdaki öğrencilerin eğitimi daha kaliteli olacaktır." şeklinde cevap vermiştir.

Görüşmelerden elde edilen verilere dayanarak; sosyal bilgiler öğretmenlerinin, sınıflarında kaynaştırma uygulamalarında yaşadıkları güçlüklerin nedenlerinin genel olarak kaynaştırma sürecine dair uygulamaya yönelik teorik bilginin ve okul-aile işbirliğinin eksikliğinden kaynaklandığı söylenebilir.

3. 5. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma uygulama sürecini kolaylaştıracak beklentileri nelerdir?

Sosyal bilgiler öğretmenlerine kaynaştırma uygulama sürecini kolaylaştıracak ne gibi beklentileri olduğu sorulmuştur. Öğretmenlerin cevapları incelendiğinde genel olarak

kaynaştırma sürecinde aile-okul işbirliğine, özel eğitim uzman desteğine ve kendilerine yol gösterecek öğretim materyallerine ihtiyaç duydukları görülmüştür. Öğretmenlerden bazılarının görüşleri şu şekildedir:

> **13Ö:** "Kaynaştırma öğrencileri ile yapılacak çalışmalara aileninde dahil edildiği, bu işin uzmanları ile karara bağlandığı bir kurul karar vermelidir. Kaynaştırma öğrencilerine eğitim verecek kişiler bu konuda bilgili olmalıdır. Eğitim fakültelerindeki tüm öğretmen adaylarına bu konuda dersler verilmelidir. Ekonomik durumları her ne olursa olsun bu öğrencilere tam destek sağlanmalıdır. Okul ve sınıf düzeninde kaynaştırma öğrencilerine göre düzenleme yapılmalıdır. Kısacası onlar toplumda yok gibi davranmamalıyız. Bu hassasiyeti topluma hissettirmediğiniz sürece sınıf içinde yapılacak her çalışma yarım kalacaktır. "

> **17Ö**: "Öğretim sürecinin kolaylaşmasını sağlayacak en önemli faktörler aile-okul işbirliği, BEP ve uygun materyal desteğidir. Benim görev yaptığım okullardaki kaynaştırma öğrencilerimin aileleri genellikle düşük gelirli ve eğitimsiz aileler. Ailelerin maddi durumunun ve eğitim seviyesinin düşük olması, çocukların ilgi ve ihtiyaçlarının farkında olamamalarına ya da yeteri kadar karşılayamamalarına neden oluyor. Bu çocukların iyi eğitim alabilmeleri için mutlaka ailelerin bilinçlendirilmesi gerekiyor. Öğretmenlerin de sürekli aile ile iletişim halinde olması gerekli. Sene başında BEP hazırlanırken aile ile görüşülüp çocuğun yetenekleri, ilgileri göz önüne alınmalı. Öğretmenler BEP hazırlama ve uygulama konusunda belirli aralıklarla eğitime alınmalı. Ayrıca, özellikle kaynaştırma öğrencilerinin derste dikkatini çekecek renkli, hareketli materyal desteği sağlanmalı. Sınıftaki diğer çocukların, kaynaştırma öğrencisine karşı olumlu tutum geliştirmeleri için düzenli bir şekilde rehberlik faaliyeti yapılmalıdır."

> **5Ö**: "Okuldaki destek eğitim odalarının aktif hale getirilmesi gerekmektedir. Rehberlik servisinin bizlere öğrencilerle ilgili daha çok destek olması yararlı olur. Ayrıca bu konuda eğitim de almadığımız için onlara yaklaşım konusunda ve BEP hazırlama konusunda sıkıntısı çekiyoruz. Kişisel çabalarımız ile yaptıklarımız yetersiz kalıyor. Bu nedenle hizmet içi eğitim almamız da gerektiğini düşünüyorum."

> **12Ö**: "Ben kaynaştırma öğrenciler için kaynak yardımı yapılabileceğini düşünüyorum. İçinde hazır BEP planları olan ve öğretmenin öğrencinin engeline uygun etkinlikleri seçebileceği kaynaklar hazırlanıp öğretmenlere verilebilir. Bu elimizde hazır olursa diğer öğrencilerle eş zamanlı olarak onlarla ilgilenmemizde kolaylaşacaktır."

Çalışma grubundaki öğretmenlerin ifadelerinden de anlaşıldığı gibi, öğretmenlerin uygulama sürecini kolaylaştıracak beklentileri; kaynaştırma eğitiminde okulun tüm paydaşları ile işbirliği ve desteği, iyi bir planlama ve uygulamada karşılaşılan güçlüklere çözüm getirebilecek uzman yardımı şeklinde ifade edilmiştir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu araştırmanın sonuçlarını genel olarak değerlendirmek gerekirse, kaynaştırma uygulamalarının sosyal bilgiler derslerinde yeteri kadar verimli geçmediği ve

öğretmenlerin de bu uygulamalarda istedikleri düzeyde performans sergileyemediklerini söylemek mümkündür. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıf içi uygulamalardan, BEP planı hazırlamaya kadar kendilerini kaynaştırma uygulamaları için yetersiz gördükleri tespit edilmiştir. Gerçekten öğretmenlerin BEP planlarının, kaynaştırma uygulamalarının amaçlarına göre yetersiz kaldığı görülmüştür. Ayrıca çalışma grubundaki çok az öğretmen daha önce özel eğitim konusunda bir eğitim aldıklarını dile getirmişlerdir. Öğretmenlerin genelinin bu alanda eğitim almadıkları düşünüldüğünde, sınıf içi kaynaştırma uygulamalarının verimsiz geçme sebebi anlaşılmaktadır.

Araştırmanın bu sonuçlarının literatürle benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür. Örneğin İlk (2014), sosyal bilgiler öğretmenleri ile yaptığı çalışmada, çalışma grubundaki sosyal bilgiler öğretmenlerinin çok büyük bir bölümünün özel eğitim/kaynaştırma eğitimi alanıyla ilgili eğitim almadıkları ve alanla ilgili uygulamalarda kendilerini yeterli hissetmedikleri sonucunu ortaya koymuştur. Yatgın, Sevgi ve Uysal (2015) da araştırmaları sonucunda sınıf öğretmenlerinin özel eğitim konusunda kendilerini yeterli görmediklerini, buna karşın özel eğitim alanında kendilerini geliştirmek için bir eğitim alma konusunda ise isteksiz olduklarını tespit etmişlerdir. Benzer şekilde Babaoğlan ve Yılmaz (2010)'ın araştırmalarında da öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi konusunda kendilerini geliştirmek ve eksiklerini gidermek için hizmet içi eğitim kurslarına katılmadığı, bu konuda bilgilenmek için kitap, dergi, makale vb. okumadığı sonucuna ulaşılmıştır. Gök ve Erbaş (2011) da okul öncesi öğretmenleri ile yaptıkları çalışmada öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi ile ilgili çok az bilgi sahibi olduklarını, bu bilgilerin onlar için yetersiz olduğunu ve kaynaştırma eğitimi ile ilgili yeterli bilgi sahibi olmamalarının sınıflarındaki kaynaştırma uygulamasında yetersiz kalmalarına ve sorunlar yaşamalarına neden olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca Sart, Ala, Yazlık ve Kantaş-Yılmaz (2004), yasa ve yönetmeliklerin kaynaştırma uygulamaları için yeterli olduğunu ancak, uygulamaya bakıldığında kaynaştırmanın olumsuz taraflarının daha çok ortaya çıktığını, sorunların çözümünde ise öğrenci-veli-RAM arasında sıkı bir işbirliğinin olması gerektiğini belirtmişlerdir. Sadioğlu, Batu, Bilgin ve Oksal'ın (2013) elde ettikleri bulgular; öğretmenlerin ülkemizdeki kaynaştırma uygulamaları ile ilgili genel olarak olumsuz görüşe sahip olduklarını, bu konuda yetersiz olduklarını düşündüklerini, uzman desteği başta olmak üzere pek çok desteğe ihtiyaç duyduklarını, hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimleri yetersiz bulduklarını göstermektedir. RAM çalışanlarının donanımlı olması okul rehberlik servislerine ve dolayısı ile öğretmenlere ve ailelere olumlu yansıması kaçınılmaz bir durum iken, Güven ve Balat'ın (2006) araştırmasında bu sürecin olumsuz ilerlediğine dair bulgular mevcuttur. Güven ve Balat'ın kaynaştırma uygulamalarına yönelik rehber öğretmenlerin ve RAM çalışanlarının görüşlerini ortaya koymayı amaçladığı çalışmada da kaynaştırma, kaynaştırılan çocukların engelleri ve kaynaştırılan çocukların ailelerine bilgi verme konusunda yeterli olmadıklarını ortaya koymuşlardır. Bu sonuç oldukça dikkat çekicidir. Çünkü birçok araştırma öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi sürecinde uzman desteğine yoğun olarak ihtiyaç duyduklarını ortaya koyduğu için uzman eğitimi sorununa işaret etmektedir. Özel eğitim konusunda uzman kişiler olan RAM personelinin, kendilerini bu temel alanlarda yeterli görmemeleri ne yazık ki kendilerinden destek bekleyen öğretmenler ve kaynaştırma öğrencisi olan aileler için oldukça üzücü bir durumdur.

Araştırma sonuçlarına göre ayrıca sosyal bilgiler öğretmenleri kaynaştırma uygulamalarında yaşadıkları güçlükleri; sınıf içinde öğrenciler arasındaki uyumsuzluğun

yarattığı sıkıntılar, kaynaştırma uygulamalarının sınıf düzenini bozabilmesi, kaynaştırma öğrencilerindeki öğrenme ve davranış bozuklukları, okul- aile işbirliğinin sağlanamaması, sınıf içinde yeterli farkındalık oluşturulamaması ve fiziki şartların yetersizliği şeklinde sıralamışlardır. Görüşme yapılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarında yaşadıkları güçlükler, farklı branşlardaki öğretmenlerin görüşlerine yönelik araştırmalarda elde edilen bulgularla paralellik göstermektedir. Literatürdeki çalışmalara baktığımızda örneğin Saraç ve Çolak (2012), sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamaları sürecinde karşılaştıkları sorunları; fiziki şartların uygun olmaması, okul personelinden yeterli ve işlevsel yardım görememe, öğrencilerinin başarılarını değerlendirmeye yönelik uygun yöntem, teknik ve araç hazırlama ve kullanmakta yeterli bilgi ve deneyime sahip olmama şeklinde sıralamaktadırlar. Bunun yanı sıra Çankaya ve Korkmaz (2012) da kaynaştırma uygulamaları sürecinde; sınıfların kalabalık olması, sınıflarda birden fazla kaynaştırma öğrencisinin olması ve eğitimsel materyallerin yetersizliği gibi nedenlerle öğretmenlerin sınıf yönetiminde zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Sucuoğlu (1996) ise kaynaştırma eğitiminde anne baba katılımına yönelik araştırmasında, özel eğitimde anne baba katılımının sınırlı olduğu, annelerin katılımlarının babalardan daha fazla olduğu ve katılımın özellikle çocuğun gelişimi ile doğrudan ilişkili olan alanlarda daha fazla olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Ayrıca Sadioğlu, Batu ve Bilgin (2012) sınıf öğretmenleri ile yaptıkları araştırma sonuçlarında, öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilerin eğitiminde yoğun olarak öğretimle ilgili sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Araştırma sonuçlarına göre ayrıca, sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma uygulama sürecini kolaylaştıracak beklentileri genel olarak, kaynaştırma sürecinde aile-okul işbirliğine, özel eğitim uzman desteğine ve kendilerine yol gösterecek öğretim materyallerine ihtiyaç duydukları yönünde olmuştur.

Kaynaştırma uygulamalarının, özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin akranlarıyla karşılıklı etkileşim içinde bulunmalarını sağlamak ve eğitim amaçlarını gerçekleştirmek için geliştirilmiş eğitim ortamlarında yürütülmesi gayesi vardır. Aydın ve Şahin (2002), kaynaştırma programının uygulandığı okullardaki uygulamalarla özel eğitim hizmetleri yönetmeliğini karşılaştırdıkları araştırmalarında, yönetmelikte kaynaştırma eğitimi için, sınıfların mevcudu, özel gereksinimli öğrencilerin gereksinimlerinin sağlanması, BEP'lerin uygulanması, öğretmen-aile işbirliğinin sağlanmasıyla ilgili yapılmış düzenlemelerin uygulamalarda yeterince gerçekleştirilmediğini ortaya koymuşlardır. Yaptığımız araştırmada ise, öğretmenlerin genel olarak yönetmeliğin gerektirdiği esasların farkında oldukları, buna karşın uygulamada ciddi sorunlarla karşılaştıkları görülmektedir. Bu uygulamaların amacına ulaşabilmesi için öncelikle sosyal bilgiler öğretmenlerimizin lisans eğitiminde ve hizmet içi eğitimlerle bilgilendirilmesinin doğru olacağı düşünülmektedir. Nitekim Sucuoğlu ve Kargın (2008), kaynaştırma uygulamalarını yürüten öğretmenlerin özel gereksinimli öğrenciyi de kapsayacak biçimde etkili bir sınıf yönetimi yürütebilmesi için, problem davranışları azaltacak ve olumlu davranışların artmasını sağlayacak yöntem ve teknikleri bilmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Sosyal Bilgiler Öğretmen Yetiştirme Programında "Özel Eğitim" isimli bir dönemlik bir dersin mutlaka uygulama boyutunun eklenmesi ve öğretmen adaylarının BEP planı hazırlama, kaynaştırma öğrencilerine yönelik yöntem ve teknikleri, materyalleri, doğru kaynakları tanıma ve kullanma yeterliliklerinin arttırılması gerekmektedir.

Öğretmenlerin kaynaştırma uygulamalarındaki beklentilerinde ifade ettikleri gibi; okul-aile ve uzman işbirliğinin sağlanması ve yürütülmesi, öğretmenlere sınıf içi uygulamalarda yol gösterecek eğitim ve materyal desteğinin sağlanması gerekmektedir. Sınıf içi öğrenme ortamının etkilenmemesi için mutlaka diğer öğrencilerde konuya farkındalık kazandırılmalıdır. Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin okul ortamında yaşıtlarıyla sağlıklı bir iletişim kurabilmesi ve kaynaştırma eğitiminin tam anlamıyla amacına ulaşabilmesi için okulun tüm paydaşlarının (okul personeli, normal gelişim gösteren öğrenci velileri, servis şoförleri vb.) bilgilendirilmesi / bilinçlendirilmesi gereklidir.

Kaynaştırma uygulamaları, toplumsal duyarlılık gösterilmesi gereken, hepimize belli sorumluluklar getiren uygulamalardır. Sadece sınıf içinde, öğretmene yüklenmiş bir görev değildir. Hepimiz bu uygulamaların hangi boyutunda rol alıyorsak üzerimize düşen görevi önce mutlulukla yapmayı öğrenmeliyiz. Unutulmamalıdır ki, bu bir yük değil, insanlık gereğidir.

KAYNAKÇA

Aydın, B. & Şahin, R. (2002). *Kaynaştırma programının uygulandığı okullardaki uygulamalarla özel eğitim hizmetleri yönetmeliğinin karşılaştırılması*. 11. Özel Eğitim Kongresi'nde sunulmuş sözlü bildiri. Konya.

Babaoğlan, E. & Yılmaz, Ş. (2010). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimindeki yeterlikleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(2): 345-354.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (1948). *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi.* http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf adresinden 20 Mart 2015 tarihinde alınmıştır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (1989). *Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme.* http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html adresinden 20 Mart 2015 tarihinde alınmıştır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (2006), *Birleşmiş Milletler Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme.* http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/07/20090714-1.htm adresinden 20 Mart 2015 tarihinde alınmıştır.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Çankaya, Ö. & Korkmaz, İ. (2012). İlköğretim I. kademede kaynaştırma eğitimi uygulamalarının sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD),* 13(1), 1-16.

ERG (Eğitim Reformu Girişimi) & Tohum Otizm Vakfı (2011). *Türkiye'de Kaynaştırma / Bütünleştirme Yoluyla Eğitimin Durumu - Kaynaştırma/Bütünleştirmenin Etkililiğini Artırmak İçin Politika Ve Uygulama Önerileri Projesi.* İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.

Gök G. & Erbaş, D. (2011). Okulöncesi eğitimi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin görüşleri ve önerileri. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 3(1), 66-87.

Güven, Y. & Balat, G. U. (2006). Kaynaştırma uygulamalarına ilişkin rehber öğretmenler ve rehberlik araştırma merkezi çalışanlarının görüşleri. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi,* 24, 95-108.

İlk, G. (2014). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kaynaştırma Uygulamalarına Yönelik Görüşlerinin ve Deneyimlerinin İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.

McFarland, J. (1998). Instructional ideas for social studies teachers of inclusion students. *The Social Studies*, 89(4): 150-153. http://dx.doi.org/10.1080/00377999809599842 adresinden 23 Mart 2015 tarihinde alınmıştır.

Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis (2nd ed.).* Thousand Oaks, CA: Sage.

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2006). *Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği* (Değişiklik: 21.7.2012 / R.G.: 28360) http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_01/23121514 adresinden 21 Mart 2015 tarihinde alınmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2010). *Neden-Nasıl-Niçin Kaynaştırma (Yönetici-Öğretmen-Aile Kılavuzu)*, Ankara: Özel Eğitim Ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayını, http://orgm.meb.gov.tr/alt_sayfalar/yayimlar/kaynastirma/kaynastirma.pdf adresinden 21 Mart 2015 tarihinde alınmıştır.

Millî Eğitim Temel Kanunu (1973). *Resmî Gazete*. Kanun Numarası: 1739, Kabul Tarihi: 14/06/1973, 21 Mart 2015 tarihinde http://mevzuat.meb.gov.tr/html/temkanun_0/temelkanun_0.html adresinden alınmıştır.

Sadioğlu, Ö, Batu, E. S. & Bilgin, A. (2012). Sınıf öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırılmasına ilişkin görüşleri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 25 (2), 399-432.

Sadioğlu, Ö., Batu, S., Bilgin, A. & Oksal, A. (2013) Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırmaya ilişkin sorunları, beklentileri ve önerileri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri,* 13(3), 1743-1765.

Saraç, T. & Çolak, A. (2012). Kaynaştırma uygulamaları sürecinde ilköğretim sınıf öğretmenlerinin karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüş ve önerileri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 13-28.

Sart, Z. H., Ala, H., Yazlık Ö. & Kantaş-Yılmaz F. (2004). *Türkiye Kaynaştırma Eğitiminde Nerede?: Eğitimciye Öneriler.* XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı'nda sunulmuş sözlü bildiri. Malatya. http://www.pegema.net/dosya/dokuman/77983222.pdf_adresinden 23 Mart 2015 tarihinde alınmıştır.

Sucuoğlu, B. (1996). Kaynaştırma programlarında anne baba katılımı. *Özel Eğilim Dergisi*, 2(2), 25-43.

Sucuoğlu, B. & Kargın, T. (2008). *İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları: Yaklaşımlar, Yöntemler, Teknikler.* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982). Madde 42, 21.www.tbmm.gov.tr/develop/owa/anayasa.maddeler?p3=42 adresinden, 23 Mart 2015 tarihinde alınmıştır.

Yatgın, S., Sevgi, H. M. & Uysal, S. (2015). Sınıf öğretmenlerinin, kaynaştırma eğitimine ilişkin görüşleri ve çeşitli değişkenlere göre mesleki tükenmişliklerinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(Özel Sayı), 167-180.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

1. Introduction

Inclusion applications are carried out in compliance with the Individualised Education Program (IEP) developed for the students requiring special education. According to its definition in the Regulation of Special Education Services, IEP is "a special education program prepared for goals targeted in line with the development features, education performances and needs of the individuals that require special education, and additional education services that will be given to those individuals" (Article 4-c). It is obligatory for the schools/institutions that carry on inclusion applications to establish an IEP improvement unit. IEP is prepared by taking programs followed by the students with special education need as basis (Article 21-d). Success of the students is also assessed according to their IEPs (Article 22-a). An IEP improvement unit to be established in schools assesses the progress of the student in line with the goals of the IEP. If goals are reached according to that assessment, new IEP goals are determined. If, within projected period, no progress is made in line with the long-term goals, reasons limiting or preventing progress are determined. Necessary adjustments or re-planning can be made. During the process of IEP, family must be informed in each stage. In this way, conflicts that may arise between family and teacher and school administration is prevented (MNE, 2010:77).

The sole goal of the social studies in the world is to raise a good person-good citizen. The weight of this important duty lays on the shoulders of the social studies teachers. In fact, for social studies teachers, inclusion applications are both an important duty and important auxiliary in bringing the students educated by them to the level of good person-good citizen. In terms of equal opportunity in education, it is substantial for the students with special needs to receive their education with their peers of normal development. This process is regulated and carried out with inclusion applications. Within the framework of its general goals, social studies aims to prepare students for life, to make them good person/good citizen in their environment-country-world. This goal is in one-to-one correspondence with the goal of inclusion applications. Therefore, it is seen that compared to other branches, the social studies teachers can have a more effective role in inclusion applications for integration of students with special needs with their peers, into the environment they live. Accordingly, in this research, it is aimed to receive opinions of the social studies teachers on inclusion applications in secondary school level of basic education.

2. Method

In this research, case study model of the qualitative research method was used for the purpose of evaluation of opinions of the social studies teachers on inclusion applications in their schools. Working group of the research was formed by 21 social studies teachers working in the provincial centre of Antalya. During selection of the working group, criterion sampling of the purposive sampling method was used. When determining the working group, social studies teachers who had inclusion students in their classes during the application period and in previous years were taken as criteria. Data of this research was collected with the interviewing technique. In the research, social studies teachers in the working group were interviewed face-to-face with regard to inclusion applications in

their schools within the framework of predetermined semi-structured interview questions. During preparation of semi-structured interview questions determined as the data collection tool, primarily relevant literature was scanned, opinions of social studies field experts, special education field experts and social studies teachers were taken. In order to control pellucidity and expediency of the interview questions, pre-interview was made with two non-working group social studies teachers prior to the application and the interview questions were finalised. Afterwards, appointments for place and time were made with the teachers determined as working group, and the interviews were commenced.

Other than the researchers, an additional researcher as reporter participated in the interviews with the teachers. The reporter rapidly noted the answers given to the interview questions. (Due to the fact that some teachers objected to tape recording of the interview, all the interviews are recorded by a third reporter in the format of a report.) The obtained data was first written on computer, and then each teacher in the working group was made to read his/her interview text and their consents were taken. In the descriptive analyses, obtained data was summarised and interpreted according to predetermined themes. The aim in the descriptive analyses is to present the obtained facts to the reader in an organised and interpreted way (Yıldırım and Şimşek, 2006:187). In the data analyses stage, data was analysed by participation of two more researchers other than the researcher in order to provide reliability of the research, and the formula of P (Reliability) = [Na (Agreement) / (Na (Agreement) + Nb (Disagreement))] x 100 (Miles and Huberman, 1994) was used. With this formula, reliability among the researchers was found as %89, and the research was considered reliable. Furthermore, findings were supported by the examples given directly from the teachers' answers.

3. Findings, Discussion and Results

To assess the result of this research in general, it is possible to say that inclusion applications are not as productive in the social studies and the teachers do not show a satisfactory performance in these applications. It is determined that the social studies teachers see themselves insufficient for inclusion applications from in-class applications to preparing IEP plan. Notably, it was seen that the IEP plans of the teachers were insufficient compared to the goals of inclusion applications. Furthermore, very few of the teachers in the working group expressed that they previously received training in special education. The reason for unproductive in-class inclusion applications becomes understandable when it is considered that most of the teachers did not receive any training. Such results of the research is seen to have similarity with the literature (Yatgın, Sevgi and Uysal (2015), İlk (2014), Gök and Erbaş (2011), Babaoğlan and Yılmaz (2010), Sadioğlu et. al (2013), Güven and Balat (2006), Sart et. al (2004)).

The social studies teachers listed the challenges they experience in inclusion applications as problems created by the incompatibilities among the students in the classroom, inclusion applications disturbing the class order, learning and behavioural disorders of inclusion students, not being able to provide school-family cooperation, not being able to raise sufficient awareness and insufficient physical conditions. The social studies teachers expressed their expectations in facilitating the process of inclusion application as school-family cooperation during inclusion process, special education specialist support and guiding education materials. Challenges experienced by the interviewed

social studies teachers in inclusion applications show parallelism with the findings obtained in researches on opinions of teachers of other branches (Saraç and Çolak (2012), Çankaya and Korkmaz (2012), Sadioğlu, Batu and Bilgin (2012), Sucuoğlu (1996)).

As expressed by the teachers in their expectations in inclusion applications, it is necessary to provide and maintain school-family and specialist cooperation, provide training and guiding material support to the teachers in in-class applications. Not to affect in-class learning environment, awareness on this subject must be raised in the other students. For the students with special education need to establish a healthy communication with their peers in the school environment and for the inclusion education to achieve its goal completely, entire school peers/sharers (school personnel, parents of the students with normal development, service drivers etc.) must be informed/their awareness must be raised.

Inclusion applications are applications that require civic involvement, that bring certain responsibilities to us all. It is not a duty loaded only on the teacher, within the classroom. We all should learn to perform our duties happily, whatever role we play in whatever part of these applications. Because this is not a weight but a necessity of humanity.